

Szekták – új vallási jelenségek

A szekták iránt érdeklődők bizonyára örömmel vették kézbe a Lugosi testvérpár szerkesztésében idén májusban kiadott tanulmánykötetet. A Budapesti Tudományos Ismeretterjesztő Társulat ezúttal valóban „javított” az 1994-ben 1000 példányban kiadott Szekták című ismeretterjesztő brosúráján, figyelembe vették a kritikai visszajelzéseket is. A könyv azonban így is csak ennek javított és bővített változatának tekinthető, immár hazai szakértők elemzéseire is támaszkodva.

Nemcsak a társadalomellenes, destruktív szekták elvi meghatározását kerülték ki a bevezetőben a szerkesztők, hanem a szekta általános definícióját is. Nem akartak destruktívnak minősíteni, megbélyegezni egyetlen hazai szektát sem, inkább ismertették, ütköztették az eltérő véleményeket, értékeléseket, például a Hit Gyülekezetével vagy a szcientológiával kapcsolatosan. Azt a történeti álláspontot képviselték ezzel, hogy a tárgyilagos kutatásokhoz általában történeti távlat, kb. ötven–száz év szükséges, azaz, az új vallási mozgalmak és intézményesült vallási szervezetek értékelése kiforratlanságuk, tanbeli, liturgiai, vallási életük gyors belső változásai miatt szinte lehetetlen, vagy legalábbis kockázatos, indulatokat, sőt politikai reakciókat kiváltó vállalkozás lehet. Magyarországon a szektakérdés más okok miatt is politikai és nevelési kérdéssé vált. A külföldi szekták beözönlését szektaellenes, részben hitvédelmi jellegű mozgolódás is kísérte, főleg a hazai egyházak részéről, de civil, főleg szülői kezdeményezések is voltak. A szerkesztők jelezték: hiányoznak a hazai intézményes szociológiai, valláspszichológiai, néprajzi, teológiai szektakutatások; nincsenek gyűjtött és szakértők által feldolgozott, megbízható anyagok; kevés az ilyen kutatásra szánt pénz és megrendelés, megbízás. Ezért kevés a felső fokon képzett főállású szakember is. A téma iránt érdeklődő „laikusok” vagy kilépett szektagok sincsenek egyesületbe összefogva. Gyakori például az, hogy a megírásakor aktuális és tényszerű „bemutató” egy-két évvel kiadása, megjelenése után már elavult, pontatlanná vált, és ezért támadha-

tó. Bele lehet magyarázni az intoleranciát, a szándékos előítélet-gyártást az ellentétes szándékok ellenére. A tudományos ismeretterjesztés általános problémája is ez, ezért a szerkesztők a nemzetközi kiterjedésű és több évtizedes múltra visszatekinthető „vallási jelenségek” bemutatására vállalkoztak inkább, így is olyan ismerettárat kínálva, amely eddig szinte hozzáférhetetlen volt. A pedagógusoknak, lelkészeknek, politikusoknak ezért hasznos, sőt nélkülözhetetlen forrása lehet a szóban forgó könyv.

A kötet két szembetűnő hiányossága – a tanulmányok magas színvonala és igényessége ellenére –, hogy a tanulmányok első része szerzői névvel jelent meg, de a szektákat ismertető fejezetek szerzői vagy nem vállalták fel a nevüket, vagy a szerkesztők jobbnak látták elhallgatni azt. Ez indokolt lehet, hiszen az Ökumenikus Tanulmányi Központ szektákat bemutató, 1996-os kötetének tanulmányai is névtelenül jelentek meg. Az érintett vallási szervezetek, gyülekezetek ugyanis általában mindenfajta kritikai észrevételre hevesen és hangosan szoktak reagálni, a szerzőket egyszerűen „rágalmazóknak” titulálják és jogi orvoslattért kiáltanak. A tárgyilagossághoz pedig a kritikai – de nem bírálói – észrevételek is hozzátartoznak. Mégis, bátor kiállást jelzett volna, ha a szerzők név szerint is vállalják véleményüket és nem rejtőznek el a TIT palástja mögé. Csak a nyílt kártyákkal való játék hozhat eredményeket.

A másik és ennél érthetlenebb hiányosság, hogy a hazai elterjedtségi, népszerűségi „toplistát” vezető három szekta – a Hit Gyülekezete, a mormonok és a Jehova Tanúi – egyszerűen kimaradt az

ismertetettek közül. Miközben a japán AUM – Legfelsőbb Igazság, a Fehér Testvériség, a Naptemplom Rendje bekerült a kötetbe, amelyek Magyarországon nem is működnek, csak külföldön. A bevezetőben a szerkesztők némi magyarázatot adnak a Hit Gyülekezete és a Jehova Tanúi mellőzésére, de a mormonok „kihagyásának” okait nem is említik, meghagyják találynak.

A Hit Gyülekezete mint kimondottan hazai alapítású, szervezetenként független, pünkösdisták szeptektája (a szeptek kifejezést a keresztény vallási irányzat szinonimjaként használom, és nem mereven elkülönülő csoport megjelöléseként), azért nem került be a kötetbe, mert „a mozgalom társadalmi megítélése ugyanakkor világszerterte – Magyarországon is – rendkívül ellentmondásos. (...) az újpünkösdiszmus jelenlegét és/vagy a Hit Gyülekezetét elfogulatlanul bemutató és elemző írás híján, a szerkesztők egyelőre kénytelenek megelégedni azzal, hogy a mozgalmat megpróbálják »elhelyezni« az elmúlt két évtized nemzetközi társadalmi-gazdasági és ideológiai folyamataiban”.

Ez az indoklás azért kibúvó jellegű, mert a szcientológia értékelése is világszerterte ellentmondásos, vitát kavará, bemutatás mégis szerepel a kötetben. Úgy vélem, hogy jobb híján *Horváth Zsuzsa A Hit Gyülekezetének szociológiai sajátosságai* című tanulmánya bekerülhetett volna a kötetbe, melyből a szerkesztők is idéztek. Az ELTE által kiadott, a nagyközönség számára gyakorlatilag hozzáférhetetlen tanulmány közlése indokolt lett volna. Ugyanakkor a szerkesztők burkoltan feladták a leckét: várják a Hit Gyülekezetét tárgyilagosa és elfogulatlanul bemutató írások beküldését a TIT-be, amit talán az Internetre, honlapjukon is felvinnének. A Hit Gyülekezete – 1975-ös kezdetét óta eltelt közel negyedszázados múltja miatt – már lehetőséget kínál erre.

A Jehova Tanúiról valóban elmondható, hogy részben ismertek, több mint százéves múltjuk van. De vajon hányan ismerik átfogóan tanaikat, egyházszerterterüket és életüket? Egy róluk és a mormonokról

szóló tanulmány mindenképpen előnyére vált volna a kötetnek és szolgálta volna a tájékozódást, az iránymutatást. Vagyis ezért némi csalódást is érezhet az olvasó: a legelterjedtebb szeptektákkal kapcsolatosan hiába keres támpontot és segítséget a könyvben. A kötet ezen hiányosságai ezért részben magyarázhatók a hazai szerzők kis létszámával, továbbá a terjedelmi és anyagi korlátokkal, de azért a mormonokról, a Jehova Tanúiról és a pünkösdistákról mint nemzetközileg elterjedt szeptektákról külföldi szerzők írásait is lehetett volna közölni. Kimaradt a pünkösdisták bevezetőben beígért társadalmi, gazdasági, ideológiai összefüggésekben való nemzetközi bemutatása is, miközben olyan „gyöngyszemek” is szerepelnek benne, mint a Nap Templom rendjén belül a templomosok rövid, de átfogó bemutatása.

A tanulmánygyűjtemény értékei mellett azonban e felróható hiányosságok szinte eltörpülnek. A külföldi szerzők közül *Eileen Barker* három, *Jean-Francois Mayer* kettő, a többiek pedig egy-egy tanulmánnyal szerepelnek. Barker gyakorlatilag és elvileg is cáfolja a destruktív szeptekták állítólagos agymosási gyakorlatát, a kilépők személyiségzavarait (az érzelmi válságokat nem tekinti lelki zavarnak), és a fiatalok szüleinek az „arany középutat” ajánlja. Ezzel valós főbiákat és előítéleteket oszlat el. Valóban túlzás, sőt téves dolog agymosásról, az autonómia és a döntésképeség teljes elvesztéséről beszélni a szeptektákba kerülőknél. Inkább átnevelésről vagy személyiségformálásról lehet írni, mely – mint minden értékválasztásnál – más életformák elutasítását is magában hordozza. Közhely, hogy minden döntés és választás lemondással jár.

A felnőtt korban levők zöme hitválasztó, vagy inkább egy életformát, életmódot választ. Ebben a példának, példaképeknek döntő szerepük van. A kötetben talán J-F. Mayer tudja leginkább képviselni a civil álláspontot, a nyitottság és kritikus-ság szimbiózisát. *Guruk és próféták társaságában* című írásában – mint volt szeptektag – személyes tapasztalataira, emlékeire támaszkodva egyszerre mutat-

ja be belülről és kívülről, hogy milyen meghatározó szerepük van a szekták életében a feltétlen tekintéllyé váló karizmatikus vallási vezetőknek, guruknak. S egyben jelzi, hogy a szektavezetők külső ellenőrzése mennyire fontos és nehéz feladat. Sok vallási vezető saját maga bálványává, torzult küldetésudatúvá, önkritikátlaná válik. Vagyis elgondolkodtató, hogy valós isteni karizmákkal rendelkező személyek is pénzsóvár, hatalomközpontú, másokat eszközként manipuláló diktátorokká válhatnak, a lelkes tanítványból pedig egy életre tönkre tett, önsorsrontó tanítvány lesz. Vagyis egy kezdetben tiszta és nemes szándékkal átitatott mozgalom is válhat idővel egyén- és társadalomellenessé. Ugyanakkor az is igaz, hogy a manipuláció társadalmunk minden szintjét áthatja: a reklámhadjáratok, a politikai választási kampányok ilyenek társadalmi szinten, de akár a szerelmi udvarlás is válhat öncélúvá, megtévesztővé, tróféagyűjtéssé, hozományvadászattá. A nevelésnek és a pedagógiának olyan „manipulációs rendszerré” kell válnia, amelyet „agymosás” kísér, azaz olyan jellem- és szemléletformálónak, amely az egyén szabad kibontakozását segíti elő. A szekták ezt szolgálhatják, de akadályozhatják is térítő módszereikkel.

Mayer második, az *És ha elkötelezem magam egy szektánál?* című tanulmánya a civil valláskutatók amolyan eszmei és etikai kódexbe illő irányelveit foglalja össze. Olyan szemléletet közvetít, mely Magyarországon ritkaság számba megy, ezért a kötet legértékesebb írásának tekinthető.

„Minél előrébb haladok, annál kisebb a kockázata, hogy megtérjek egy »szektához«. A kutató, aki egy ilyen közegben nyomoz, félelmetes valósággal konfrontálódik: manapság a vallás területén a lehetőségek végtelen változatossága kínálkozik. A hitek igazi szupermarketjével állunk szemben. Mindez inkább lehangoló hatást kelt, a telítettség érzését: egy ilyen nagyságú választékban nincs semmilyen támpont, hogy inkább az egyik vagy másik hangot válasszuk-e. A vallási élmények szabad piacának e szituációja spirituálisan

egyáltalán nem egészséges.

Két hozzáállás képzelhető el tehát: vagy beletörődik az ember az agnoszticizmusba, vagy rájön arra, hogy a legbiztosabb az, ha talál olyan spirituális hangot, amelyik mögött egy hiteles tradíció tapasztalati állnak – mivel joggal feltételezhető, hogy a modern kreációk nagy része, bár sok esetben támadhatatlan, hamisítás vagy zsákutca. Már bizonyára kitalálták, hogy melyik megoldást kedvelem.

Ez nem jelenti azt, hogy ne tisztelném azokat a hívő embereket, akikkel az ember a »szektákban« találkozik, bármit is gondolok a hitéről, vagy a csoport alapítójáról. Igyekszem senkit sem bírálni: az egész nyomozás irányát az emberi szimpátia adja meg, még csak nem is válogatva a beszélgetőtársakban. Még meszebb megyek: bizonyos csoportokat látogatva elismerem, hogy épülesemre vált az ott tapasztalt együttlét minősége, a tagok buzgósága és odaadása; ez nem hajt a csatlakozás felé, hanem épp ellenkezőleg, alázatosságra buzdít, látván, milyen messze vagyok attól, hogy elérjem az ő hitük és lelkesedésük fokát saját hitemben és gyakorlatomban. Az új vallások példája nem kell, hogy felbolygasson minket, inkább ösztönzőként kell hatniuk, megakadályozva kis belső komfortunkat.”

Hazánkban e nyitott, a vallási pluralizmusban értékeket látó, minden értékre nyitott szemlélet helyett sokan a másik vallásban inkább riválist, szellemi-lelki kihívást, azaz integritást veszélyeztető tényezőt látnak. *Popper Péter* ezt így mesélte el *Istenek órája* című tévéműsorában: egyszer egy katolikus értelmiséginek felkínálta a *Buddha beszédei* című könyvet, aki riadtan utasította vissza: hogy gondolhat ilyesmire, hiszen ezzel a saját hitét veszélyeztetné, s csak összezavarná és elbizonytalanítaná őt. Számos katolikus imakönyvben még ma is szerepel az, hogy „nem olvasok hitellenes kiadványokat”. Sokan úgy gondolják, hogy a „szomszéd rítusok és spiritualitások iránt csak akkor jelentkezik a lelki igény, ha az illető lelki válságba került, saját hi-

téből és egyházából kiábrándult és új utakat keres. Az ilyen keresőket azután megbélyegzik, hogy hitbelileg bizonytalanokká váltak, „szekták befolyása alá kerültek”, eltávolodtak az igaz hittől. Vagyis sok hívő úgy gondolja, hogy az agnoszticizmus és a nihilizmus útjára tévedhet, ha más vallási tradíciókat is megismer. Nehéz tehát megtalálni az identitásmegőrzés és a dialógus képesség arányait és határait. Ugyanis ahogyan nincs semleges világnézet, nincs semleges kutatás sem.

A kötet szektákat ismertető tanulmányai közül jelentőségét és színvonalát tekintve a Szcintológia Egyházzól szóló emelkedik ki. Ezt az írást teszteltem a szcintológusok Nyitott Napján, budapesti missziós központjukban. Lényegesen jobbnak találták, mint az 1994-es változatot. A szcintológiának nem annyira a hite, mint inkább a missziós módszere a meghökkentő, kifogásolható. *Ronald Hubbard* terápiás módszert fejlesztett vallással: ezoterikus tanokat tartalmazó tanrendszerrel, komoly egyházszervezettel és közösségi élettel rendelkező, kb. tízmilliós egyházzá váltak, azaz a mormonokkal azonos nagyságúvá. (Különösen időszerű ez, hiszen a természetgyógyászokat szabályozó kormányrendelet miatt számos „csodadoktor” egyházat kezd alapítani Magyarországon, jelentősen megemelve a bejegyzett egyházak számát.)

A magyarországi szabadegyházak közül csak náluk igaz az az állítás, hogy

misszionáriusaik, a területfelelősök jutalékot kapnak a beszerezett auditálási (meghallgatási) díjakból. A hazai tarifák a következők: egy kezdő auditor 300 Ft-os óradíjjal, egy haladó 600 Ft-ossal dolgozik. A meghökkentő az, hogy már kéthetes kurzus után auditálhat a kezdő. Pszichológiaellenességük – mely hivatalos hitvallásukban is szerepel – ezen rivalizációs helyzetből is származhat. *Veér András* pszichiáterrel is volt konfliktusuk, mivel híveiket ki akarták hozatni a pszichiátriai intézetekből. Egy kéthetes tanulást segítő kurzusért már 25 000 Ft-ot kérnek, ebből 3000 a könyv ára. A magasabb szintű tanfolyamok tandíját nem árulják el, de a tagok éves tagdíja 256 USD, amely nem tartalmazza a kurzus díját. A vallási szolgáltatások ilyen nyíltan üzletszerű kínálata hazánkban szokatlan, de nem kivételes. A Katolikus Egyház is a szentségek kiszolgáltatásakor szabott tarifákkal dolgozik, az amerikai eredetű egyházakban pedig

az üzlet és a misszió összetartoznak, ezért lehetnek önfenntartók ezek az egyházak. Ezen tanulmánykötet tehát sok-sok aktualitással rendelkezik.

az üzlet és a misszió összetartoznak, ezért lehetnek önfenntartók ezek az egyházak. Ezen tanulmánykötet tehát sok-sok aktualitással rendelkezik.

Szekták. Új vallási jelenségek. Szerkesztette: LUGOSI ÁGNES–LUGOSI GYÖZŐ. Pannónia Kiadó, Bp. 1998, 289 old.

*„Minél előrébb haladok,
annál kisebb a kockázata,
hogy megtérjek egy
»szektához«. A kutató
aki egy ilyen közegben
nyomoz, félelmetes
valósággal konfrontálódik:
manapság a vallás területén
a lehetőségek végtelen
változatossága kínálkozik.
A hitek igazi szuper-
marketjével állunk
szemben. Mindez inkább
lehangoló hatást kelt,
a telítettség érzését:
egy ilyen nagyságú
választékban nincs
semmilyen támpont,
hogy inkább az egyik vagy
másik hangot válasszuk-e.
A vallási élmények szabad
piacának e szituációja
spirituálisan egyáltalán
nem egészséges.*

Papp Ferenc